

Tryggare Sverige, starkare rättsstat

FÖRSLAG FRÅN LIBERALERNAS
RÄTTSPOLITISKA ARBETSGRUPP

FÖRSLAG TILL
LIBERALERNAS
LANDSMÖTE
17-19 NOVEMBER 2017

Liberalerna

Innehåll

Förslag i korthet	2
Utbyggt polisväsende – och lokal närvaro i hela landet.....	2
Domstolar och straffmätning	3
Kriminalvården	3
Fokus på unga lagöverträdare	4
Insatser för trygghet och brottsförebyggande arbete	5
Tryggare Sverige, starkare rättsstat	6
Utbyggt polisväsende – och lokal närvaro i hela landet	6
Domstolar och straffmätning	8
Kriminalvården	10
Fokus på unga lagöverträdare	10
Insatser för trygghet och brottsförebyggande arbete	13

MOTIONER TILL LANDSMÖTET

Denna rapport innehåller förslag som behandlas på Liberalernas landsmöte i november 2017. Inför landsmötet gäller motionsrätten de **förslag som tas upp i de numrerade punktlisorna**.

Många rapporter innehåller dessutom en fördjupande text med fakta och argumentation kring förslagen, men detta ska betraktas som bakgrundstext och är inte föremål för landsmötets beslut. Om landsmötet ändrar förslagen kommer följdändringar i bakgrundstexten att ske.

Gruppen har bestått av Roger Haddad (ordförande), Monica Lundin, Patrick Nzamba, Thomas Olofsson, Carl-Henrik Sölvinger och Ann-Katrin Åslund samt som representant för Liberala Ungdomsförbundet Emma Söderberg Majanen, senare ersatt av Anna Horn. Som sekreterare har tjänstgjort Martin Andreasson.

Förslag

UTBYGGT POLISVÄSENDE – OCH LOKAL NÄRVARO I HELA LANDET

1. **Antalet poliser måste öka.** Antalet poliser behöver öka kraftigt de kommande åren. Ökningen ska få genomslag i hela landet, både i utsatta storstadsområden och i landsbygdsområdena. Ge dessutom polisen möjlighet att anställa ytterligare stödpersonal och upphandla tjänster för att frigöra polisarbetstid.
2. **Fler civila utredare och annan civil personal i polisen.** Fler poliser måste hänga ihop med fler civilanställda som avlastar polisen i deras arbetsuppgifter. Polismyndigheten behöver också fler civila experter som kan bidra med kunskap om särskilda former av brottslighet, t.ex. it-brott och ekonomisk brottslighet.
3. **Fler kommunala trygghetsvakter.** Det tar tid att utbilda fler poliser. Därför ska staten under en övergångsperiod ge kommunerna öronmärkta bidrag för att anställa ordningsvakter – kommunala trygghetsvakter – som kan bidra till ordning, trygghet och synlighet på de platser och tider där det behövs.
4. **Nya uppgifter för beredskapspolisen.** Vi vill införa en modern beredskapspolis på minst 5 000 personer, som ska kunna kallas in till tjänstgöring vid särskilt allvarliga händelser eller för att avlasta den ordinarie polisen när det behövs.
5. **Låt polisen anlita fler ordningsvakter vid egna insatser.** Vi vill att fler ordningsvakter anlitas direkt av polisen. Detta kan vara en viktig förstärkning vid särskilt personalkrävande insatser för att bidra till ordning och trygghet. De ska stå under polisens befäl och ska bidra t.ex. vid vakthållning av hotade platser eller ordningshållning vid demonstrationer och derbyn.
6. **En polis som allmänheten lättare kan nå.** Väntetiderna för den som kontaktar polisen ska kortas. Brott och iakttagelser ska enklare kunna rapporteras via sms, mms och sociala medier. Polisen ska kunna garantera en viss uttryckningstid vid allvarliga brott.
7. **Fler mobila poliskontor.** Polisen ska finnas och markera närvaro där brotten begås, på de tider brotten begås. Mobila poliskontor gör att polisen lättare kan arbeta flexibelt. Till exempel kan de fylla en viktig funktion på platser i städer där många brott begås kvällstid, eller för att höja närvaron på turistorter under säsong.
8. **En polis som tar vardagsbrotten på allvar.** Inbrott i bostäder, förråd och fordon, skadegörelse på personlig egendom, stölder och andra så kallade vardagsbrott bidrar till otrygghet och påverkar människors liv. Utredningsinsatser ska alltid göras för att om möjligt säkra teknisk bevisning som kan knyta en gärningsman till brottet.
9. **En polis med insyn och ansvarsutkrävande.** Medborgarna ska enkelt kunna följa polisens resultat där de bor. Genom mer användande av öppna data ska statistik över brottsutvecklingen i stort kunna presenteras på Polisens webbplats, kommun för kommun och stadsdel för stadsdel.
10. **Renodla polisens arbetsuppgifter.** Alla uppgifter som inte måste utföras av poliser ska överlätas till andra. Transporttjänst i samband med handräckningar och omhändertaganden av onyktra ska i mycket högre grad skötas av andra funktioner i samhället. Färre verksamheter ska kräva särskilt polistillstånd.

11. **Avbyråkratisera polisväsendet.** När den nya polisorganisationen har genomförts behöver arbetet fortsätta med att förenkla organisationen. Vi vill se över hur vissa befogenheter kan decentraliseras så att samspelet mellan den lokala nivån och den regionala blir mer effektivt. Antalet organisatoriska skikt mellan den nationella och den lokala nivån kan minska ytterligare.
12. **Akademisera inte polisutbildningen.** Polisutbildningen ska vara en kvalificerad yrkesutbildning som förbereder de blivande poliserna både teoretiskt och praktiskt. Därför ska utbildningen inte bli en renodlad akademisk högskoleutbildning.
13. **Förstärk polisforskningen.** Det behövs mer forskning om hur polisarbetet ska bedrivas för att effektivt bidra till att förebygga och ingripa mot brott. Svensk polisforskning ska byggas ut.

DOMSTOLAR OCH STRAFFMÄTNING

14. **Inrätta jourdomstolar.** Jourdomstolar behövs för att avgöra fall där utredningen snabbt kunnat fullföljas. De ska särskilt inrikta sig på brott där unga är inblandade samt tillgreppsbrott, vapenbrott och enklare narkotikabrott.
15. **Inför kronvittnen.** En brottsmisstänkt person ska få kunna få strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av andras brott. Strafflindringen ska gälla den som lämnar uppgifter om teknisk bevisning som gör att allvarliga brott kan klaras upp.
16. **Hotade vittnen ska kunna vittna anonymt.** Sverige bör införa en möjlighet till anonymitetsskydd för vittnen som är allvarligt hotade till liv eller frihet. Rätten till anonymitet ska gälla gentemot den brottsmisstänkte.
17. **Avpolitiserar nämndemännen och ta bort dem från hovrätter och kammarrätter.** Nämndemän ska inte nomineras av de politiska partierna, utan av en neutral nämnd inom Domstolsverket. Nämndemän ska finnas i första instans, men inte i hovrätt och kammarrätt.
18. **Låt staten betala ut skadestånd i förskott.** Brottsoffer ska snabbare få ut det skadestånd som utdömts i domstol. Ett sätt är att låta staten betala ut skadeståndet i förskott och sedan återkräva det av den dömda eller dennas försäkringsbolag.

KRIMINALVÅRDEN

19. **Bättre hjälp på vägen mot ett laglydigt liv.** Kriminalvården ska ges mer resurser för att hjälpa den dömda att bryta med en kriminell livsstil genom bland annat behandlingsprogram och utbildningar. Inför frigivningen behövs nära kontakter mellan Kriminalvården och socialtjänsten. Stödorganisationer för före detta kriminella hjälper andra fyller en mycket viktig funktion.
20. **Fler vägar till jobb för före detta kriminella.** Personer som visar en genuin vilja att lämna en kriminell livsstil bakom sig ska ges bättre möjligheter till tidsbegränsade anställningar för att skaffa sig yrkeserfarenheter och kontakter som hjälper dem att komma ut på den ordinarie arbetsmarknaden.

FOKUS PÅ UNGA LAGÖVERTRÄDARE

21. **Brott av unga under 15 år ska alltid utredas av polis.** Vi vill att alla brott som anmäls till polis och där den misstänkte är under 15 år ska utredas av polis. Undantag ska göras för rent bagatellartade lagöverträdelser och okynnesanmälningar.
22. **Inför en 24-timmarsgaranti för samtal med vårdnadshavarna.** Garantin innebär att socialtjänsten inom 24 timmar efter gripandet ska kalla vårdnadshavarna till ett samtal tillsammans med den unge och/eller polisen.
23. **Alternativ form av ungdomstjänst för icke straffmyndiga.** När ungdomar återkommande begår brott behövs ett intensivt och sammanhållet stöd över längre tid. Socialtjänsten ska ges bättre förutsättningar att skapa samlade åtgärder där den unge får delta i olika aktiviteter för att komma bort från ett brottsligt beteende, oavsett om den unge fyllt 15 år eller ej – kalla det gärna för en alternativ form av ungdomstjänst för icke straffmyndiga.
24. **Mer mellantvång i socialtjänsten.** Vi vill ändra lagen så att socialtjänsten får bättre möjlighet att ålägga en ung person obligatoriska insatser på hemmaplan, så kallat mellantvång. Fler tidiga insatser minskar risken för att tvångsomhändertagande blir nödvändigt längre fram.
25. **Mellantvång i socialtjänsten även för vårdnadshavare.** Vi vill införa en möjlighet för socialtjänsten att kunna ålägga även vårdnadshavare att delta i obligatoriska insatser till stöd för sitt barn – ett så kallat mellantvång för föräldrar.
26. **Fler sociala insatsgrupper för att hjälpa unga i riskzonen.** Sociala insatsgrupper är namnet på ett arbetssätt som underlättar samarbetet mellan olika aktörer som kan hjälpa en ung person som är på väg att hamna i en kriminell livsstil. Vi anser också att sociala insatsgrupper ska kunna hjälpa ungdomar som ännu inte fyllt 15 år.
27. **Ny form av sociala insatsgrupper för unga vuxna i åldern 20–30 år.** Även för unga vuxna som vill ha hjälp att lämna den kriminella miljön behövs sociala insatsgrupper. Andra parter behöver knytas till samarbetet jämfört med insatsgrupper för ungdomar, t.ex. frivården, komvux, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan eller avhopparverksamheter.
28. **Ta bort straffrabatten för ungdomar över 18 år som återfaller i brott.** Vi anser att straffrabatten ska avvecklas för de ungdomar i åldern 18–21 år som återfaller i ny brottslighet efter att tidigare ha dömts för brott. För förstagångsöverbrytare ska den däremot finnas kvar.

INSATSER FÖR TRYGGHET OCH BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE

29. **Förtydliga kommunernas brottsförebyggande ansvar.** Lagen behöver förtydligas så att kommunerna får en uttalad uppgift att arbeta brottsförebyggande i sina ansvarsområden.
30. **Samarbeta mer med civilsamhället.** Alla kommuner ska ha samarbete med en lokal brottsofferjour. Polisen ska bygga upp mer samarbete med volontärkrafter. Kommunen ska involvera föreningslivet, församlingar och samfälligheter liksom företag i det brottsförebyggande arbetet.

31. **En öppen stadsmiljö är en trygg stadsmiljö.** Ändra plan- och bygglagen så att kommunens arbete med fysisk planering ges ett tydligt brottsförebyggande perspektiv.
32. **Ge butiker rätt att porta.** Åklagare ska ha möjlighet att fatta beslut om att förbjuda en person att gå in i en viss affär. Det beslutet ska tas om det finns risk för att personen kommer att begå fortsatta brott mot butiksinnehavaren. Förbudet ska gälla under en begränsad tid och ska kunna överklagas till domstol.
33. **Underlätta kameraövervakning på brottsutsatta platser.** 2013 års kameraövervakningslag behöver lättas upp så att det blir lättare att sätta upp övervakningskameror på särskilt brottsutsatta platser. Detta är särskilt viktigt för att öka tryggheten i svårt brottsutsatta bostadsområden och andra miljöer där människor rör sig, till exempel stationsområden.
34. **Fler kameror på poliser och polisbilar.** Att utrusta polisfordon med kameror och montera kameror på polisernas uniformer ger bättre bevis i brottsutredningar och minskar risken för användning av våld.

Tryggare Sverige, starkare rättsstat

Utbyggt polisväsende – och lokal närvaro i hela landet

De senaste åren har antalet poliser stagnerat runt 20 000. Samtidigt växer Sveriges befolkning kraftigt och nya säkerhetshot växer fram. Det grova våldet som följer i spåren av gängbrottslighet och organiserad kriminalitet kräver stora polisresurser. Nya uppgifter läggs på polisen för gränsbevakning och inre gränskontroll i en tid med stora migrationsströmmar och många som söker sig till Sverige. Även den förhöjda hotbilden vad gäller terrorism kräver mer av polisen.

Vi vill se en kraftig ökning av antalet poliser de kommande åren. Den lokala polisen närvaron brister i hela landet och många poliser upplever med rätta att de egna resurserna inte räcker till. Utbyggnaden behöver därför få genomslag i hela Sverige. Utbyggnaden av antalet poliser ska åtföljas av en ökning av antalet civila utredare och andra civilanställda.

Polisens synlighet och närvaro i lokalsamhället måste förbättras i hela landet. Det tar dock tid att utbilda och anställa fler poliser, och därför behövs åtgärder för att snabbt öka tryggheten här och nu. Vi föreslår att staten inrättar ett örönmärkt bidrag till kommunerna så att de kan anställa fler ordningsvakter – kommunala trygghetsvakter. Detta förekommer redan i vissa kommuner, bland annat i det liberalt styrda Landskrona. De kommunala trygghetsvakterna ska samarbeta nära med polisen på orten och ska arbeta på de tider och platser där det behövs en ökad närvaro. Detta bidrar till lugn och ökad trygghet på gator och torg eller i brottsutsatta bostadsområden, och en ökad synlighet av trygghetsvakter förebygger också brott.

I samband med att beredskapspolisen återinförs, vilket Liberalerna redan förespråkar, bör den få nya och bredare uppgifter. En beredskapspolis har ett annat yrke i vardagen, men har genomgått en grundutbildning som gör att han eller hon kan kallas in för att avlasta den ordinarie polisen vid särskilda händelser.

Att den gamla beredskapspolisen så sällan kom till användning berodde i hög grad på att kriterierna för när den kunde kallas in var så snävt satta. Vid händelser som utgör svåra samhällsbelastningar (t.ex. skogsbranden i Västmanland 2014 eller flyktingkrisen 2015) hade beredskapspolisen kunnat bidra, men vi vill också att beredskapspolisen fungerar som en flexibel förstärkning även i vardagen. Det kan exempelvis handla om att beredskapspoliser ska kunna hjälpa till att patrullera i bostadsområden eller områden på landsbygd som drabbats av stöld- och inbrottssturnéer. Beredskapspolisen ska finnas tillgänglig i hela landet och beredskapspoliser ska kunna schemaläggas för jour- eller deltidstjänstgöring.

Ett ytterligare sätt bidra till ökad trygghet är att låta polisen själv hyra in ordningsvakter vid egna insatser. Ordningsvakter står enligt lag under polisens förmenskap, men de allra flesta ordningsvakter anlitas av privata företag eller kommuner. Vi vill att fler ordningsvakter anlitas direkt av polisen och tjänstgör som dess förlängda arm. Detta kan vara en viktig förstärkning vid särskilt personalkrävande insatser för att bidra till ordning och trygghet.

De ordningsvakter som hyrs in av polisen ska tjäna som en komplettering till polisens egna resurser samt de ordningsvakter som anlitas av kommuner eller privata aktörer. Ordningsvakterna kan delta i polisens utsättningar och få del av polisens aktuella information och planerade insatser. Fler ordningsvakter som hyrs in direkt av polisen kan till exempel öka tryggheten vid byggnader som är utsatta för hot (t.ex. flyktingboenden, synagogor eller moskéer) eller bidra till ordningen vid demonstrationer, derbyn och andra tillfällen när det finns risk för ordningsstörningar.

Polisen behöver bli mer tillgänglig för allmänheten. Det kan inte finnas en polisstation överallt, men däremot ska väntetiderna för den som kontaktar polisen kortas. Brott och iakttagelser ska enklare kunna rapporteras via sms, mms och sociala medier. Polisen ska kunna garantera en viss uttryckningstid vid allvarliga brott.

Polisen ska finnas och markera närvaro där brotten begås, på de tider brotten begås. Mobila poliskontor gör att polisen lättare kan arbeta flexibelt. Till exempel kan de fylla en viktig funktion på platser i städer där många brott begås kvällstid, eller för att höja närvaron på turistorter under säsong.

Få saker kan vara så integritetskränkande för den enskilde som att utsättas för ett brott. Inbrott i bostäder, förråd och fordon, skadegörelse på personlig egendom och stöld är exempel på så kallade vardagsbrott som bidrar till otrygghet och påverkar människors liv även när det materiella värdet är lågt på det som gått förlorat. Polisen ska alltid göra utredningsinsatser för att om möjligt säkra teknisk bevisning eller annan information som kan knyta en gärningsman till brottet, även sedan lång tid har gått.

För att stärka allmänhetens insyn och förtroende är det avgörande att medborgarna ges förutsättningar att följa polisens resultat där de bor. Detta är en av de faktorer som ligger bakom New York-polisens framgångar.

Vi vill ge allmänheten större möjlighet att följa polisens arbete på den plats de bor. Polisen har redan i dag väl utvecklade system för registrering och statistikföring av brott. Genom ökad användning av öppna data ska statistik över brottsutvecklingen i stort enkelt kunna presenteras. Förslagsvis ska det på Polisens webbplats finnas en sida per kommun (eller stadsdel i storstäderna) där aktuella data över brottsutvecklingen hämtas och presenteras. På samma sätt ska polisens och kommunernas så kallade medborgarlöften i det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet publiceras.

Polisens arbete behöver renodlas. Alla uppgifter som inte måste utföras av poliser ska överlåtas till andra funktioner eller andra myndigheter. Exempel på detta är transporttjänst i samband med handräkningar gällande unga som är placerade genom socialtjänsten, psykiatriska kliniker etc. Även transporttjänst i samband med omhändertagande av onyktra personer skulle kunna överlåtas till andra, liksom hantering av affischeringsstillstånd.

Vi vill även regelförenkla så att färre verksamheter ska kräva polistillstånd, bland annat genom att avskaffa kravet på danstillstånd och polistillstånd för att driva hotellverksamhet.

Den svenska polisen befinner sig mitt i den största omorganisationen på 50 år. Det är rätt att samla polisen i en enda nationell myndighet, men allt har inte blivit rätt. Även om en del av dagens svårigheter beror på barnsjukdomar och inkörningsproblem finns det inslag där den nya organisationen har blivit alltför byråkratisk. Det handlar bland annat om att vissa beslutsbefogenheter har blivit alltför centraliserade, vilket skapar stora problem i basorganisationens vardagsarbete.

När den nya polisorganisationen väl har genomförts behöver därför arbetet fortsätta med att förenkla organisationen. Den nya organisationen har minskat antalet organisatoriska skikt mellan lokalpolisområde och den högsta organisatoriska ledningen. Vi vill fortsätta se över hur samspelet mellan den lokala nivån och den regionala blir mer effektivt. Till exempel kan antalet organisatoriska skikt mellan den nationella och den lokala nivån minska ytterligare.

Polisutbildningen ska vara en kvalificerad yrkesutbildning som förbereder de blivande poliserna både teoretiskt och praktiskt. Därför ska utbildningen inte bli en renodlad akademisk högskoleutbildning. Både den reguljära polisutbildningen och den kortare utbildningen till kommunal trygghetspolis ska vara väl förankrad i aktuell forskning.

Det behövs även mer forskning om hur polisarbetet ska bedrivas för att effektivt bidra till att förebygga och ingripa mot brott. Svensk polisforskning ska byggas ut och internationella erfarenheter tas tillvara.

Domstolar och straffmätning

Mer behöver göras för att korta tiden från utredning till rättsprocess. Detta är särskilt för de fall där ungdomar är inblandade. Därför vill vi att jourdomstolar inrättas för att handlägga fall där bevisläget är så tydligt att polis eller åklagare mycket snabbt kan fullfölja utredningen, och som inte kan avgöras på annat sätt (t.ex. strafföreläggande av åklagare). Jourdomstolorna ska särskilt inrikta sig på brott där unga är inblandade samt tillgreppsbrott, vapenbrott och enklare narkotikabrott. Samma krav på rättsprocessen ska gälla som vid andra domstolar, t.ex. vad gäller rätt till advokat och målsägandebiträde eller hur bevisvärderingen ska ske.

Vi vill att det också införs ett system med kronvittnen, dvs. att en person får strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av andras brott. Strafflindringen ska gälla den som lämnar uppgifter om teknisk bevisning som gör att allvarliga brott kan klaras upp.

Sedan den 1 april 2015 gäller att en brottskyldig ska kunna få kortare straff om han eller hon bidrar till utredningen av det egna brottet. Det gäller bara om personen lämnar information som är betydelsefull för brottsutredningen. En lagstiftning om kronvittnen innebär att samma strafflindring ges till den som lämnar uppgifter om andras brott.

Vi är medvetna om att ett system med kronvittnen har både för- och nackdelar. Ett argument emot är att den som blir kronvittne kan ”köpa sig fri” från en del av sitt eget straff genom att bidra till att andra personer kan lagföras. Detta kan kritiserars utifrån principen att lika brott ska bestraffas lika. Det bör dock vägas in att det alltså redan i dag är möjligt att få strafflindring för den som medverkar i utredningen av det egna brottet.

Rättsväsendet står inför mycket stora utmaningar när det gäller att utreda och lagföra den grova brottsligheten, särskilt inom organiserad brottslighet. Om kronvittnen kan ge information som blir avgörande för att klara upp ett grovt brott – till exempel avslöja platsen där ett mordvapen har dumpats – kan det sammantaget leda till att fler grovt kriminella kan dömas.

Vi vill också öppna en möjlighet att i undantagsfall låta personer vittna med anonymitetsskydd. Ett växande problem är att människor på grund av hot och rädsla låter bli att berätta för polis och domstolar om vad de känner till. Antalet anmälningar av brottet övergrepp i rättsak har ökat markant sedan millennieskiftet. Rädslan är tyvärr ofta välgrundad. Särskilt gäller detta personer vars vittnesmål skulle ha stort värde i utredningar om grov organiserad kriminalitet.

Även om personskyddet för vittnen har förbättrats är det ett hot mot rättstryggheten och rättssäkerheten att människor inte vågar vittna. Vi anser att Sverige bör ta ett ytterligare steg genom att i synnerliga fall ge möjlighet att vittna anonymt, det vill säga att den misstänkte inte tillåts få kunskap om vittnets identitet.

I dag är det inte tillåtet med anonyma vittnen i svensk rätt. Dock innehåller inte Europakonventionen något absolut förbud mot anonyma vittnen, och därför har Europadomstolen i några avgöranden godtagit anonyma vittnen. Det har då varit fråga om fall där det har funnits ett konstaterat behov av skydd för vittnet och där dessutom försvaret har getts tillfälle att ställa frågor till vittnet. I

vissa länder – bland annat Norge, Danmark och Nederländerna, har det därför införts lagstiftning som tillåter anonyma vittnen under vissa villkor.

Möjligheten ska användas mycket sparsamt, men ska kunna användas när det finns en uppenbar fara för vittnets liv eller frihet. Anonymiteten ska gälla gentemot den misstänkte. Däremot ska alltså inte vittnet vara anonymt för domstolen.

Vi vill även reformera systemet med nämndemän. Nämndemän – lekmannadomare – fyller en viktig funktion genom att allmänhetens representanter medverkar i tillämpningen av gällande lag. Detta ska tas tillvara också i framtiden.

Däremot ska uppdraget som nämndemän inte politiseras. Tyvärr förekommer det att nämndemän ser sin roll som partipolitisk. Naturligtvis ska även partipolitiskt aktiva kunna tjänstgöra som nämndemän, men uppdraget har inte med partipolitik att göra.

För att tydliggöra rågången mellan politik och rättsväsende vill vi att de politiska partierna inte längre ska nominera nämndemän. I stället ska dessa utses genom att intresserade personer anmäler sig till en fristående och neutral nämnd inom Domstolsverket som förordnar lämpliga personer i tillräckligt antal. Vi vill också att mål som överklagas till högre instans ska avgöras av juristdomare. Därför ska nämndemän inte finnas i hovrätt och kammarrätt.

Staten bör ta ett större ansvar för att brottsoffer verkligen får det skadestånd som utdömts i domstol. I dag tvingas brottsoffer ofta vänta mycket länge på att få det utdömda skadeståndet. Vi vill utreda möjligheter att snabba på processen. Ett sätt är att låta staten betala ut skadeståndet i förskott och sedan återkräva det av den dömde eller dennas försäkringsbolag.

Kriminalvården

Kriminalvårdens roll är dubbel. Dels ska den dömde avtjäna sitt straff, dels ska den som begått brott ges möjligheter och hjälp att komma tillbaka till en vanlig tillvaro utan kriminalitet. En väl fungerande kriminalvård stärker människors möjlighet att utveckla sina egna resurser och skapa ett laglydigt liv. Att få människor att bryta med en kriminell livsstil är därför en av de viktigaste brottsförebyggande uppgifterna.

Kriminalvården ska ges bättre förutsättningar att hjälpa den dömde att bryta med en kriminell livsstil. Det behövs mer resurser till behandlingsprogram för att hantera aggressionsmönster eller bryta med missbruk och bättre möjligheter att lära sig ett yrke eller läsa in grundskole- eller gymnasiekompetens i fängelset.

Inför frigivningen behövs nära kontakter mellan Kriminalvården och socialtjänsten, till exempel för att säkerställa att den frigivne om möjligt har någon bostad till och ge honom eller henne råd om försörjning och ekonomi. Skuldsanering kan bli aktuellt i vissa fall. Stödorganisationer där före detta kriminella hjälper andra att bryta med kriminalitet fyller en mycket viktig funktion.

Personer som är dömda för brott har ofta mycket svårt att hitta en vanlig försörjning. Det finns ofrånkomligen en stark misstro mot att anställa någon som kanske har flera fängelsedomar i livsbagaget. Vi vill undersöka fler sätt att hitta vägar tillbaka till jobb för personer som brutit med kriminalitet. En möjlighet är att ge bättre möjligheter till tidsbegränsade anställningar så att före detta kriminella får normala yrkeserfarenheter och meriter att hänvisa till. Detta gör det också lättare för dem att fortsätta ut på den ordinarie arbetsmarknaden.

Fokus på unga lagöverträdare

Ingen enskild åtgärd är viktigare för att långsiktigt få ned brottsligheten än att hindra att ungdomar rekryteras till en kriminell livsstil och fastnar där. Effektivare insatser gentemot unga lagöverträdare har särskilt stor betydelse i de allra mest utsatta stadsdelarna, där ungdomar växer upp med en hög nivå av brottslighet omkring sig och där många har en socioekonomiskt svår situation.

Att stärka insatserna gentemot unga lagöverträdare handlar om både rättspolitik och sociala insatser. Båda behövs för att samhället ska ge en snabb och tydlig reaktion, där den brottsliga gärningen får konsekvenser och där den unge också får hjälp att bryta utvecklingen mot en kriminell livsstil.

Genom tidiga och konsekventa insatser kan det första brottet också bli det sista. Därför behöver både rättsväsendet och socialtjänsten få fler befogenheter och fler redskap att arbeta med.

Vår liberala utgångspunkt är att ingen ung människa föds kriminell, och ingen människa är heller förutbestämd att förbli kriminell. Därför behöver ambitionerna höjas. Det är vår skyldighet för att hjälpa fler unga i riskzonen och för ett tryggare samhälle.

Därför vill vi att brott av unga under 15 år alltid ska utredas av polis. Barn under 15 år är inte straffmyndiga, och det finns inte skäl att ändra den åldersgränsen. Däremot är det viktigt att synliggöra allvaret i att mycket unga personer begår brott, och markera detta genom att polisen utreder saken.

Den kunskap som framkommer i en polisutredning hjälper till att klargöra vad som hänt, vilket är viktigt både för förövaren och brottsoffret. Den kan också hjälpa till att rentvå ungdomar från obefogade misstankar. Utredningen kan även ge information som är viktig för de sociala myndigheterna.

Sedan den 1 juli 2010 gäller att polisen som huvudregel inte utreder brott där den misstänkte är 15 år, men att brottsutredning ska inledas om det handlar om ett brott där det lägsta straffet är ett års fängelse. Det gäller till exempel mord och dråp, grov misshandel, våldtäkt och mordbrand. Dessutom ska polisen kunna utreda även andra brott som icke straffmyndiga misstänks för, om det är av särskild betydelse för ett allmänt eller enskilt intresse. Syftet är att rent polisiära skäl eller hänsyn till brottsoffret kan motivera en brottsutredning om t.ex. stöld, skadegörelse eller misshandel av normalgraden.

Brottsförebyggande rådet har i en utvärdering kommit fram till att lagändringen har haft viss effekt när det gäller de grävsta brotten, men fortfarande blir en fjärdedel av dessa inte utredda. När det gäller de mindre grova brotten har andelen brott som utreds rentav minskat på senare år.

Detta är inte rimligt. Barn ska inte straffas, men budskapet till den unge blir helt missriktat om de vänjer sig vid att brott som de begår aldrig utreds.

Därför vill vi vända på ordningen. I dag är alltså huvudregeln att brott som begås av personer under 15 år inte ska utredas av polis, men att utredning ska ske i särskilda fall. Vi vill tvärtom att huvudregeln ska vara att brott som begås av minderåriga ska utredas. Undantag ska göras för rent bagatellartade lagöverträdelse och okynnesanmälningar.

När en ung person begår lagbrott är detta en allvarlig signal om att något inte står rätt till i den unges tillvaro. Detta gäller särskilt de så kallade strategiska brotten som bedöms som starka varningssignaler, till exempel rån, bilstölder och grov skadegörelse. Även narkotikabrott där minderåriga är inblandade måste anses falla in i samma kategori.

Polisens agerande kan vara en väckarklocka för den unge och den unges vårdnadshavare, och kan också vara ett viktigt underlag för de sociala myndigheterna. Därför ska huvudregeln vara att brott som begås av unga alltid ska utredas.

Liberalerna anser även att det behövs en 24-timmarsgaranti för ungdomar som har gripits för brott. Garantin innebär att socialtjänsten inom 24 timmar efter gripandet ska kalla vårdnadshavarna till ett samtal, tillsammans med den unge och/eller polisen.

En tidig och tydlig reaktion är också viktig för att den unge ska förstå att brottsliga gärningar får konsekvenser. Det gäller även om den unge inte är straffmyndig och inte kan dömas till ungdomstjänst eller andra rättsliga påföljder. Därför behöver socialtjänsten ges förutsättningar att sätta in intensiva åtgärder på hemmaplan, där den unge får delta i olika aktiviteter för att komma bort från ett brottsligt beteende och se konsekvenserna av sitt handlande. Detta gäller oavsett om den unge fyllt 15 år eller ej – vi kallar det gärna för en alternativ form av ungdomstjänst för icke straffmyndiga.

Individanpassning är viktig för att insatserna ska stämma med den unges behov, mottaglighet och motivation. Det handlar om att motivera den unge till förändringar inom olika livsområden som umgänge, skola och familj och stärka den unges möjlighet att utveckla sina individuella färdigheter och välja en annan livsstil.

Vi vill även generellt bygga ut det så kallade mellantvånget inom socialtjänsten. Utgångspunkten i socialt arbete är alltid att bygga på frivillighet. I sista hand finns möjligheten till tvångsåtgärder enligt lagen om vård av unga i vissa fall (LVU). Men glappet mellan helt frivilliga insatser och tvångsomhändertagande enligt LVU har länge varit alltför stort.

Därför förtydligades år 2007 den bestämmelse i LVU som innebär så kallat mellantvång, alltså att en ung person under 20 år ska kunna åläggas att delta i vissa öppna insatser även om den unge eller vårdnadshavaren inte vill. Tanken med mellantvång är att socialtjänsten ska kunna gå in med obligatoriska insatser i ett tidigare skede, och därmed i bästa fall förebygga att den unge behöver tvångsomhändertas längre fram i tiden. Mellantvång kan till exempel handla om obligatoriska motiverande samtal eller stöd av kvalificerad kontaktperson.

Socialstyrelsens studie av mellantvånget har visat att lagändringen inte har fått avsedd effekt. Det är fortfarande mycket sällsynt att ungdomar blir föremål för mellantvång i socialtjänsten. Detta är inte rimligt. Det måste finnas ett större utrymme för att ålägga om obligatoriska åtgärder på hemmaplan, så att inte alternativet till frivilliga insatser alltid blir att gå hela vägen till ett tvångsomhändertagande.

Ett problem med dagens bestämmelser är att det bara är vissa öppna insatser som kan bli föremål för mellantvång. Vi vill att socialtjänsten, i de fall då frivilliga insatser inte är tillräckliga, ska kunna fatta beslut om hela det spektrum av insatser som står till socialtjänstens förfogande. Beslutet ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol, på samma sätt som andra insatser som inte tas med den berördes samtycke.

För att säkerställa att möjligheten med mellantvång utnyttjas där så är lämpligt vill vi också förtydliga lagstiftningen. I icke brådskande fall bör normalt alternativet mellantvång alltid övervägas innan en fråga väcks om tvångsomhändertagande av en ung person på grund av dennes eget beteende.

Vi vill även öka möjligheten till mellantvång riktat till den unges vårdnadshavare. När en ung person hamnar i ett destruktivt beteende behöver hela familjens situation uppmärksammas, och ofta behöver vårdnadshavarna insatser i form av stöd och vägledning för att klara sitt föräldraskap. Ibland har de också egna utmaningar i form av exempelvis missbruk eller psykisk ohälsa.

Därför är det ofta avgörande att insatserna till den unge kombineras med insatserna till vårdnadshavarna, till exempel rådgivning eller föräldraprogram. Vi vill införa en möjlighet för socialtjänsten att kunna ålägga även vårdnadshavare att delta i obligatoriska insatser till stöd för sitt barn – ett så kallat mellantvång för föräldrar.

Att föreslå fler obligatoriska åtgärder mot den unge och dennas vårdnadshavare kan låta hårt. Men i själva verket är det en viktig brottsförebyggande och socialpolitisk åtgärd. Vi vill att fler ungdomar ska bli föremål för tidiga insatser för att färre ungdomar längre fram i tiden ska behöva tvångsomhändertas.

En ung person går inte in i en kriminell livsstil av sig själv, han eller hon rekryteras till det. När ett kriminellt ungdomsgäng uppkommer är det därför avgörande att det görs samlade insatser för att splittra gänget så att inte ytterligare ungdomar rekryteras. Tvångsomhändertaganden är ibland nödvändiga och att omhänderta en enskild gängmedlem kan vara betydelsefullt för den unge som

berörs, men det kriminella ungdomsgänget som sådant kan ändå fortsätta sin destruktiva verksamhet. Därför behöver samhällets aktörer arbeta gemensamt för att bryta upp de nätverk som finns i de kriminella gängen. Samarbetet mellan skola, polis och socialtjänst är avgörande.

Vidare föreslår vi ett ökat arbete med sociala insatsgrupper för att hjälpa unga i riskzonen. Sociala insatsgrupper är namnet på ett arbetssätt som underlättar samarbetet mellan olika aktörer som kan hjälpa en ung person som är på väg att hamna i en kriminell livsstil. Målet är att motverka att unga rekryteras till kriminalitet och hjälpa brottsbenägna individer att bryta en negativ spiral.

Sociala insatsgrupper bildas för att hjälpa enskilda ungdomar, och förutsättningen är att den unge och vårdnadshavarna ger sitt tillstånd. Genom detta samtycke kan bland annat socialtjänst, polis och skola samarbeta i sina insatser kring den unge utan att hindras av de vanliga sekretessreglerna. Stödet till den unge kan därmed bli mer samlat och uthålligt.

De sociala insatsgrupperna har visat sig vara en framgångsrik metod, och den introduceras nu på allt fler håll i landet. Vi vill uppmuntra detta arbetssätt, som kan göra stor skillnad för den unge själv och hans eller hennes framtidsmöjligheter genom att förebygga att ungdomar fastnar i en brottskarriär.

I dag riktar sig sociala insatsgrupper främst till ungdomar som är straffmyndiga. Vi anser också att de ska kunna bildas för att hjälpa ungdomar som ännu inte fyllt 15 år.

Även för unga vuxna i åldrarna 20–30 år bör det kunna bildas sociala insatsgrupper, men dessa behöver då en annan sammansättning. Unga vuxna är myndiga och omfattas inte heller av LVU-lagstiftningen eller annan sociallagstiftning riktad till unga. Men den som tidigt har fastnat i en kriminell livsstil har inte heller etablerat sig i den vanliga vuxenvärldens strukturer. Samma argument som gäller för ungdomar gäller alltså också för unga vuxna som vill ha hjälp att lämna den kriminella miljön. Samarbetet i insatsgrupperna för unga vuxna bör omfatta t.ex. frivården, komvux, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan eller avhopparverksamheter.

Vi vill även avskaffa straffrabatten för ungdomar i åldern 18–21 år som återfaller i brott. För personer mellan 15 och 21 års ålder som begår brott finns det särskilda regler om straffnedsättning. Enligt Högsta domstolen bör straffnedsättningen normalt bli större ju yngre lagöverträdaren är. För ett brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år krävs dessutom synnerliga skäl för att personen ska dömas till fängelse. Enligt praxis är den så kallade straffrabatten på omkring 50 procent av straffvärdet för brottet för en person som är 18 år. Straffrabatten minskas därefter gradvis ju närmare lagöverträdaren kommer 21-årsdagen.

För den som begår sitt första brott är det motiverat med en straffrabatt med hänsyn till den unges ålder. Däremot är det inte försvarbart med en generell straffrabatt även för den som återfaller i brott och kanske gör det upprepade gånger redan i unga år. Att ge en automatisk straffrabatt till fullt myndiga personer som har fastnat i en kriminell livsstil är att ge helt fel signal. Vi anser därför att dagens straffrabatt ska behållas för den unga människa som är förstagångsförbrytare, men avskaffas för ungdomar som har fyllt 18 år och återfaller i ny brottslighet efter att tidigare ha dömts för brott.

Insatser för trygghet och brottsförebyggande arbete

Många olika parter behöver bidra för att skapa ett tryggare samhälle. Polisens och det övriga rättsväsendets insatser hänger ihop med arbetet inom socialtjänst och skola, föreningslivet, företag och alla de insatser som görs av engagerade enskilda i sitt bostadsområde eller i sin del av samhället.

Kommunerna har på många sätt en strategisk roll i det lokala brottsförebyggande arbetet. Därför behöver lagen ändras så att kommunerna får en uttalad uppgift att arbeta brottsförebyggande i sina ansvarsområden.

I dag finns det bestämmelser i socialtjänstlagen som belyser ansvaret för stöd till brottsoffer, och kommunen har också ett särskilt ansvar för unga. Däremot finns det skilda uppfattningar inom kommunsektorn om hur långt kommunernas ansvar sträcker sig för de brottsförebyggande insatserna i stort. För att tydliggöra kommunernas nyckelroll i det brottsförebyggande arbetet, inom ramen för de kommunala ansvarsområdena, ska detta regleras i lag.

Både polis och kommuner behöver också öka sitt samarbete med civilsamhället. Brottsförebyggande arbete och stöd till brottsoffer är områden där frivilligkrafter gör ovärderliga insatser. Alla kommuner ska ha samarbete med en lokal brottsofferjour, vare sig den finns inom kommunen eller i närområdet. Polisen ska bygga upp mer samarbete med volontärkrafter, både föreningar och enskilda. Kommunen ska involvera föreningslivet, församlingar och samfälligheter i det brottsförebyggande arbetet, oavsett om detta sker inom ramen för ett lokalt brottsförebyggande råd eller på annat sätt.

Vi vill också ge trygghetsfrågorna en starkare ställning i stadsplaneringen. Därför behöver plan- och bygglagen ändras så att det uttryckligen framgår att den fysiska planeringen ska ha ett brottsförebyggande perspektiv. Det konkreta genomförandet beror givetvis på de lokala förhållandena och avgörs i kommunernas eget planarbete.

I städer och större samhällen bör blandade bebyggelsemiljöer eftersträvas med fler butiker i bottenvåningar av hus eller i närheten till bostadsbebyggelse. Kvällsstängda butikscentrum eller andra folktomma miljöer ska undvikas. God belysning, röjning av buskage och genomtänkt förläggning av gångvägar är andra åtgärder som förebygger brott och ökar tryggheten.

Trygghetsfrågorna i lokalsamhället handlar inte bara om trygghet på gator och torg eller i kollektivtrafik. Det handlar också om att ge bättre förutsättningar till trygga miljöer i affärer och andra småföretag.

Brott och ordningsstörningar i affärer är ett stort problem för många butiksinnehavare, samtidigt som denna typ av brottslighet är lågt prioriterad hos polisen. Att gå på gång upptäcka samma butikstjuv utan att kunna hindra personen från att komma tillbaka till butiken måste upplevas som mycket frustrerande.

Vi vill därför att åklagare ska ha möjlighet att fatta beslut om att förbjuda en person att gå in i en viss affär. Det beslutet ska tas om det finns risk för att personen kommer att begå fortsatta brott mot butiksinnehavaren. Förbudet ska gälla under en begränsad tid och ska kunna överklagas till domstol.

Rätt utformad kan kameraövervakning på särskilda platser vara en viktig trygghetskapande åtgärd. Därför behöver dagens kameraövervakningslag lättas upp så att det blir lättare att sätta upp övervakningskameror på särskilt brottsutsatta platser. Detta är särskilt viktigt för att öka tryggheten i svårt brottsutsatta bostadsområden och andra miljöer där människor rör sig, till exempel stationsområden.

Den kameraövervakningslag som infördes 2013 hade till syfte att förenkla reglerna för den som vill sätta upp en kamera i exempelvis en butik, ett parkeringshus eller kollektivtrafiken. Däremot krävs fortfarande tillstånd från länsstyrelsen på andra platser dit allmänheten har tillträde, till exempel vid övervakning av gator och torg.

När det nu gått några år konstaterar vi att tillämpningen av de nya bestämmelserna har blivit alltför restriktiv. Exempelvis har det stött på stora juridiska svårigheter att sätta upp övervakningskameror på några av de allra mest brottsutsatta platserna i Tensta och Rinkeby, platser i Stockholm där det förekommer mycket allvarlig och omfattande våldsbrottslighet och där många människor rör sig. I Dalarna har länsstyrelsen avslagit Dalatrafiks ansökan om att använda kameraövervakning på bussar, trots att bråk och ordningsstörningar på bussarna är ett återkommande problem.

Liberalernas hållning är restriktiv när det gäller kameraövervakning på allmän plats, men där brottsligheten är särskilt allvarlig måste den kunna komma till stånd. Detta är särskilt viktigt för att öka tryggheten i svårt brottsutsatta bostadsområden och andra miljöer där människor rör sig, till exempel stationsområden. Därför behöver lagen ändras för att underlätta kameraövervakning på brottsutsatta platser.

Vi är även positiva till att allt fler polisfordon utrustas med kameror, och att kameror monteras på polisernas uniformer. Utvärderingar från Storbritannien visar att detta ger bättre bevis i brottsutredningar och minskar polisens användning av våld.

Reservationer

Patrick Nzamba reserverar sig mot förslaget i punkt 12.

Anna Horn reserverar sig mot förslaget i punkt 28.

”Jag stödjer inte förslaget om att minska straffrabatten för ungdomar i åldern 18–21 år som återfaller i brott. Detta eftersom det inte kommer ändra den unga lagöverträdarens inställning till brottslighet. Ett avskaffande av straffrabatten skulle enbart innebära att unga lagöverträdare skulle gå djupare in i brottsligheten och komma längre från samhället. Effekten kommer inte att bli att unga avhåller sig från att begå brott. Det är andra faktorer som gör det. Är det en fråga om vedergällning för offret så finns det andra åtgärder som spelar in, såsom medling mellan förövare och offer.”

Anna Horn reserverar sig mot förslaget i punkt 33.

”Tryggheten kommer objektivt sett inte att öka med kameraövervakning. Brott kommer fortfarande att begås, vilket de även gör i dag på platser med kameraövervakning såsom i tunnelbanan eller vid Medborgarplatsen i Stockholm. Den enda skillnaden kommer vara att vanliga medborgare kommer att vara övervakade.”

www.liberalerna.se

info@liberalerna.se

[@liberalerna.se](#)

Presstjänsten: 070-854 90 20 (ej SMS)